

ST. HANSHAUGEN HISTORIELAG

Medlemsblad for historielaget som omfatter bydel St. Hanshaugen

Nr 4 • MAI 2022

Klinking i en bakgård i 1904. Foto: A.B.Wilse. Eier: DEXTRA Photo.

Leder:

Liv Dietrichs
Vallegata 4, 0454 Oslo
Tlf 416 48 887

Nestleder:

Bjørn Bjerkeskaug
Akersbakken 35 B, 0172 Oslo
Tlf 479 00 555

Kasserer:

Tor Grødum
Vallegata 4, 0454 Oslo
Tlf 913 70 838

Styremedlem:

Dag Grønvold
Dalsbergstien 22F, 0170 Oslo
Tlf 920 43 775

Lisen Roll
Ullevålsveien 67 B, 0454 Oslo
Tlf 950 52 728

Ingrid Østen
Eugenies gate 15, 0168 Oslo
Tlf 992 49 280

Varamedlemmer:

Karin Lund
Sognsveien 3, boks 6, 0451 Oslo
Tlf 482 13 225

Ellen M. Omtvedt Jenssen
Lyder Sagens gate 17, 0358 Oslo
Tlf 924 23 679

Valgkomité

Bodil Glad
Anton Schjøths gate 15, 0454 Os
Tlf 909 63 141

Helga Arnesen
Anton Schjøths gate 23, 0454 Oslo
Tlf 474 04 338

Innholdsfortegnelse

Leder	1
Kongens by og byens marker	3
Barneparkene	11
Knut Borge	27
Bokanmeldelse	30

Redaksjon

Helge Høifødt, tlf 909 13 267
Ingeborg Heiestad, tlf 950 21 315
Liv Dietrichs

Har du stoff til senere blader?
Kontakt oss.

Utgitt av St. Hanshaugen historielag, Oslo 2022
ISSN 2703-9048

Design: Elisabeth Vold Bjone
Trykk: Renaissance Media
Satt med Palatino 10,5/14
og trykt på 120g Soporset

Mailadresse:

post@sthanshaughenhistorielag.no

Nettside:

www.sthanshaughenhistorielag.no

Bankkontonr:

1503 69 75234 (DNB)
Vipps: 534091

Org.nr:

915 547 982
Grasrotandel:
915 547 982

Leder

I år er det frivillighetens år. Frivillighet Norge har ansvar for å koordinere innsatsen fra frivillige lag og foreninger.

Overordnede mål er:

- Få flere med i frivilligheten!
- Gjøre flere arenaer tilgjengelige!
- Skape større kjennskap til merverdien frivillig sektor skaper i det norske samfunnet!

Frivilligheten blomstrer i vår bydel. Nye nettverk blir etablert. I mars startet bydelen et nettverk for frivillige organisasjoner. Vi hører naturlig nok til her.

Norges Kulturvernforbund har tatt initiativ til å etablere Oslo Kultur- arvnnettverk. Første møte var 28. april. 60 lokale lag/organisasjoner er bedt om å møte med 1-2 representanter fra sitt styre. Lisen Roll og Helge Høifødt møter fra oss.

På årsmøtet hadde vi besøk av daglig leder for Memoar, Inger Christine Årstad. Hun forklarte hvor viktig det er å ta vare på den muntlige fortel-

lingen, den selvopplevde historien. Hun hadde også metoder for hvordan man kan gjøre det. Inneværende år kan vi få gratis kurs i dette. Kan noen av dere tenke dere å delta i et slikt kurs? Jeg tror også at mange av våre medlemmer har historier som dere kanskje ikke tror er noe verdt, men som kan bety mye for ettertiden.

Et historielag som drives av frivillige trenger frivillige til å delta, vi deler på oppgavene. Vårt lag har som formål å fremme interessen for og øke kunnskapen om bydelens historie samt bidra til vern av bydelens kulturminner. Det skjer mye i vår bydel nå, noe kan endre den til det bedre og noe kan ha motsatt virkning.

Hvis noen av alle dere kan tenke dere å delta mer aktivt håper jeg dere tar kontakt og forteller oss hva dere har lyst til å gjøre eller være med på. Vi har bruk for dere alle på så mange forskjellige måter.

Liv Dietrichs

Det gamle løkkehuse på Lovisenberg står inne på sykehusets område. uten sidebygningen som Frølich bygde. Huset var opprinnelig en lade flyttet hit fra Ladegårdsøen, nå Bygdøy. Det har altså fungert som låve for korn eller høy som skulle forsyne Akershus. Verandaen ble satt opp i Frølichs tid. Foto: I. Heiestad

Christiania var kjent for de mange vakre løkkene som omkranset byen. Blant disse var Løkkeberg, Valle og Lovisenberg, for å ta noen eksempler. Her kunne de kondisjonerte nyte sommeren samtidig som de drev matauk.

KONGENS BY OG BYENS MARKER

TEKST: INGEBORG HEIESTAD

Bymarka

De norske middelalderbyene var ikke befestet, slik det var vanlig ute i Europa, og de skilte seg derfor ikke så tydelig ut fra landet omkring. Den tette bykjernen gled over i et landområde som byen disponerte, og der grensemerker markerte hvor langt byloven gjaldt. Denne bymarka ble regnet som allmenning der kongen hadde overendomsrett. Enkelte fikk her overdratt jord til jordbruk, men resten av bymarka kunne benyttes av folk i byen. Her drev man fangst og fiske, sanket bær og nøtter, stakk torv, hogg ved, samlet kvist til brensel, og kunne også ha husdyr på beite.

Da Christian 4. flyttet Oslo og ga byen navnet Christiania ga han også den nye byen 4500 mål utmark på vestsiden av Akerselva, en trekant med spissene ved Skillebekk, Bjølsen og Akerselvas utløp i Bjørvika. Grensen gikk langs Aker-gårdene Frogner, Frøen, Blindern og Ullevål. Dette var et område med gårder som for den største delen hadde ligget under Nonneseter kloster før reformasjonen, men som så kom under kronen.

Edvard Bull skriver: «I hvor høi grad bymarken virkelig har været tænkt at skulle være til gagn og nytte for hele byens befolkning, er ikke fuldt klart.» Han fortsetter: «(B)orgermestre og råd, domkapit-

lets medlemmer, rike handelsmænd og andre mægtige og innflytelsesrike folk begynte å gjerde ind større eller mindre stykker av bymarken til privat bruk, for ikke at si til privat eie.» Kongen grep imidlertid inn og regulerte virksomheten i 1638. Heretter skulle nye løkker bare utvises av byens administrasjon, de skulle måles ordentlig opp, og man skulle betale en fast løkkeskatt. Løkkene skulle kunne selges, og gå i arv som annen eiendom, men de skulle følge den bygården som hadde fått dem tildelt. Privatiseringen av bymarka foregikk, i alle fall langt på vei, med kongens velsignelse, og ved kongelige gavebrev.

Kongens by

I tiden etter reformasjonen ble staten langt mer krevende og pågående i sin maktutøvelse enn tidligere, noe som hang sammen med en økende rivalisering mellom de europeiske statene. Det resulterte i en kraftig militarisering og skatteopptrapping, særlig på 1600-tallet. På en helt annen måte enn før grep styringsmaktene inn i det økonomiske livet. Handel skulle ikke bare begrenses til bestemte aktører, borgerne, men også til bestemte steder. For å sikre kronen skatter og avgifter, og for å føre kontroll med utlen-

dingenes handel påbød kongsmakten at all handel skulle foregå i byene. Byene fikk monopol på såvel lokal- og fjernhandel, og skulle være byttesentraler for varer som kjøpmenn, kirkelige institusjoner, verdslige jordherrer, bønder, fiskere og andre produsenter brakte dit, eller som ble framstilt i byen. Kramhandel på bygdene ble forbudt, og utlendinger skulle seile med sine varer til byene og omsette dem der.

Utviklingen av et dansk nettverk i Norge skjedde på bekostning av det gamle norske elitenettverket. Byrådet i Christiania ble ikke lenger rekruttert fra byens øverste sosiale lag. Medlemmene av byrådet, borgermestrene og rådmennene, ble nå kongelige embetsmenn, under betegnelsen magistrat. Borgerne så sine interesser truet, og løsningen på konflikten ble å opprette et borgerutvalg, kalt de eligerte (valgte) menn. Disse var ikke demokratisk valgt, men ble i all overveien de grad rekruttert fra det ledende handelsborgerskap, og i løpet av 1700-tallet ble borgerutvalget i realiteten selvsupplerende, i det de eligerte selv foreslo hvem som skulle fylle ledige plasser i utvalget. I utgangspunktet skulle de eligerte gå gjen-

Valleløggen, tun, portstue, drengestue. Foto: Fritz Holland/Oslo Museum

nom skatteliggingen og revidere kemnerregnskapet, men dette ga selvfølgelig utgangspunkt for å kontrollere magistratens disponering av byens midler og dens økonomiske aktivitet. Ut gjennom 1700-tallet fikk borgerutvalget styrket sin posisjon og var blitt en instans magistraten både måtte ta hensyn til, og var blitt avhengig av, for å få inn de nødvendige midlene til offentlige tiltak i byen.

Valleløggen

Valle var navnet på en av de gårdene¹ i Aker som inngikk i den bymark som

ble gitt Christiania. Det tar imidlertid tid før det blir etablert løkker her, folk hadde områder nærmere byen der de kunne slippe dyrene på beite i den første tiden. I 1740 er det Henrik Calmeyer d.e., som etter hvert ble leder av borgerbevæpningen, som eier Valle, og han søker om å få utvide løkka med vel 6 mål, et stykke som synes å ligge mellom løkkehuset og dagens Vallegaten. Hans begrunnelse for å få lagt dette stykket til sin eiendom er at det består av ubrukbar jord «med Skalleberg, hauger og store Steene opfyldt», ikke til noen som helst nytte som beitemark for allmuen. Men ma-

¹ Man tror Valle gård lå der hvor løkkehuset senere ble bygd, der Vallegaten 12 i dag ligger.

gistraten har fått erfare at det kan vekke adskillig motstand når private får legge under seg deler av den felles bymark, og tar sine forbehold ved tildelingen. Hvis noen nå eller i fremtiden skulle fremme krav om at dette skulle være «fægang» må tildelingen omgjøres.

I 1748 selges Valle separat, dvs. uten bygården, til krigsbokholder Thomas Bukier. Bukier utvider eiendommen ytterligere, han eier allerede ødegården Linderen, som ligger i Aker, vest for Valle, og i 1760 forpakter han den såkalte Bøhms løkke av byen. Dette er området mellom dagens Vallegaten og Collettsgate, nord for Meglerløkken hvis hus fremdeles står i Vallegaten 5. Valleløkken selges flere ganger, og utvides igjen med et stykke av Bolteløkken som lå mellom Valle og Ullevålsveien. Løkka er til slutt på 75 mål inntil den forsvinner som egen eiendom.

Løkkehuset på Valle var opprinnelig kvadratisk. Arno Berg² skriver at slike løkkehus vanligvis hadde en lav første etasje, der husmannen bodde, og en høyere annen etasje med sal for

eieren. Det var vanlig at det fantes en husmannsbolig på løkka, husmannen passet eiendommen om vinteren, når eieren bodde i kvadraturen, og stod for gårdsarbeidet. I tillegg til sal inneholdt annen etasje et lite kjøkken. Det dreiet seg altså ikke om en bolig, men om et såkalt sommerværelse. Dette forandret seg imidlertid i løpet av 1700-tallet, og da f.eks. Filipstad ble solgt til Thomas Johansen Heftye i 1805 er det «en betydelig bygning innredet til beboelse for en conditionered familie» på eiendommen. Huset på Valle skilte seg ut ved å ha to like høye etasjer, begge med sal. Grunnflaten var ca. 100 kvm. I Bukiers tid omfattet også Valle en av byens to gjenværende arklåver, arklåven på Lindern. Det var til å begynne med ikke lov å bygge bolighus i bymarka, dette forbudet ble omgått ved at man bygget en ark på låven, som inneholdt et «sommerværelse».

Løkkeberg

Nord for Valle lå løkkene Løkkeberg og Lovisenberg, og her er løkkehusene, i all fall delvis, bevart. Løkkeberg er ei gammel løkke, og finnes allerede i løkkemanntallet fra 1694. Den selges i 1744 til prokurator Mathias Stub, som senere ble politimester. Etter å ha

² Berg, Arno: Valleløkken, St. Hallvard nr. 7 1962 s. 104

Løfter man blikket og ser oppover General Birchs gate får man øye på Løkkeberg, riktignok flyttet litt og dreid litt for å få plass til Markushjemmet, men det skinner i sin fordums prakt til glede for alle dem som har sin daglige ferd i området. Foto: I. Heiestad

utvidet løkka et par ganger kastet Stub sine øyne på Gjedemyren. Gjedyren hadde opprinnelig tilhørt bymarka, men ble ved høyesterettsdom tilkjent Ullevål på grunnlag av hevd. Stub kjøper deler av Gjedemyren av Ullevål, og senere erverver han også løkka Koengen, der Frölichbyen nå ligger. Nå var Stub blitt en liten godseier i strøket; hans eiendom strakte seg i nord-syd retning fra løkka Trinserud, dvs. omtrent fra dagens Uelands gate, ned til oppkjørselen til Lovisenberg.

På eiendommen bygger han et toetasjes rokokkohus, nå Geitmyrsveien 67, byens eldste gjenværende hovedbygning fra ei byløkke. Stub anla en stor frukt- og urtehage med to lysthus og en kjeglebane, og hadde fjøs med plass til ti kuer og låve. Her kunne han nyte sommeren i den frie naturen, samtidig som han sikret seg forråd til den lange vinteren. Den som går forbi det gamle løkkehøuset vil legge merke til at første etasje er lavere enn annen etasje. Om dette skyldes at husmannen bodde der, er noe uklart, det skal også ha vært en husmannsstue på eiendommen.

Lovisenberg

Med naboløkka Lovisenberg begynte det ikke fullt så fint. Her stod det en husmannsbolig med stue og kjøkken og en låve. Løkka tilhørte en gård i Kirkebakken, nåværende Karl Johans gate. Men da løkka selges til «mesterschönfarveren» Johan Gottfried Bautlen i 1794 står det en toetasjers, tegltekkt bygning der. Bautlen bygde en ny hovedbygning i kassestil, opprinnelig en driftsbygning som hadde stått på Bygdøy, og den tidligere hovedbygningen ble husmannsstue. Den enkle bruksløkka hadde fått et mer fasjonabelt preg; den var også blitt et lyststed. Farverens kone het Anna Louise, og Lovisenberg blir stedet døpt til.

Fritz Heinrich Frølich kjøper Lovisenberg i 1853 for 3500 spd. Frølich hadde arbeidet seg opp fra små kår; sønn av en polsk innvandrer til Danmark kom han til Christiania med en oppskrift på skosverte. Han startet en rekke virksomheter, og var aktivt med på å starte Christiania Bank- og Kreditkasse, Norges første privatbank, der han var sjef til sin død. Han kjøper også løkka Koengen, som politimester Stub eide i sin tid. Frølich påbygge

hovedbygningen på Lovisenberg med en femten meter lang og åtte meter bred sidebygning, og bygde et uthus med plass til ti kuer og fire hester. I parkanlegget ble det anlagt blomsterrabatter og plantet trær, bygd terrasser og flere lysthus. I en loddrett fjellvegg sprengte han ut en grotte. I en bekk på nordsiden ble det andedammer med fisk og kreps, broer og beplantning.

Både Frølich og senere Christiania Selvbyggerforening prøvde seg med sosial boligbygging for å avhjelpe den bolignød som preget byens forsteder. Bymarka, som dekket mesteparten av bydelen St. Hanshaugen, var, med få unntak, ikke tilgjengelig som tomter for menigmann. Her rådde landlig fred og idyll, noe som nettopp har gitt dette strøket dets vestkantpreg; blandet bebyggelse med lav tetthet, grønne friområder og ingen gråbeingårder. Den bebyggelsen som opprinnelig var tenkt som arbeiderboliger, Frølichbyen og Geitmyrsveien 51 til 57, ble aldri det, og glir i dag sømløst inn i det velbergede naboskap, komplett med gourmetrestaurant på hjørnet av nr. 57.

Kilder:

Berg, Arno: Valleløkken, St. Hallvard nr. 7, 1962 og Løkkeberg og Lovisenberg, St. Hallvard nr. 14, 1965, lest på nasjonalbiblioteket.no
Berg, Arno: *Det gamle Christiania*, Dreyer 1965, lest på nasjonalbiblioteket.no
Bull, Edvard: *Kristianias historie, Bind II*, Oslo 1922, Cappelen
Hirsch, Patroclus: Løkkekart fra 1795, lest på oslo.kommune.no
Holden, Finn: *Byløkker i Oslo*, Andresen og Butenschøn, 2007
Lunden, Kåre: *Norsk Grålysnings*, Det Norske Samlaget 1992
Rian, Øystein: *Maktens historie i dansketiden*, Makt- og demokratiutredningen 1998–2003 nr. 68, Oslo 2003
Supphellen, Steinar: *Byadministrasjon i Noreg på 17.h.tallet* i Birgitta Ericsson m.fl.: *Stadsadministration i Norden på 1700-talet*, Oslo: 115-72.

Barn ved vannpost, Hammersborg ca. 1910. Foto: Jens Thorkild Thorkildsen. Oslo museum.

I 2015 var det bare to barneparker igjen i Oslo. Barnehagene hadde tatt over. Dermed var en del av norsk kvinnehistorie i ferd med å forsvinne. Tove Solbakken hos Byantikvaren ropte et varsko. Nå skulle barneparkenes historie skrives og barneparkene skulle på gul liste og vernes for ettertiden. I 2019 kom «Barneparken – Arbeid og frihet for kvinner» v. Tove Solbakken. Utgitt av Oslo kommune v. Byantikvaren i Oslo og Omsorgsbygg Oslo KF. Utgivelsen er ikke kommersiell og kan lastes ned fra Byantikvarens nettsider. Den er verdt å lese, her er det utført et stort kartleggingsarbeid og vi finner en enestående historie om kvinners og barns liv i Oslo. Boken er en viktig kilde til denne artikkelen. Takk til Tove Solbakken.

BARNEPARKENE

TEKST LIV DIETRICH

På begynnelsen av 1920-tallet gikk parktanter i Kristiania fra gård til gård for å hente barn ut til frisk luft, lek og tilsyn. Slik startet historien hos oss. Den ble kvinnes historie, barnas historie og byens historie.

Arbeidet med å etablere barneparker startet tidligere i andre land. I 1916 var det organisert parklek i Stockholm, og andre europeiske byer fulgte etter. Samtidig hadde industriutviklingen i Kristiania på 1800-tallet skapt store forskjeller i befolkningen. Den ga velstand til noen, men skapte også dårlige boforhold og trange, mørke

bakgårder i arbeiderstrøkene. Kommunen fant det nødvendig å undersøke forholdene for Oslos befolkning.

Nanna Broch (1879–1971) ble i 1919 ansatt som boliginspektør i Kristiania, en stilling hun skulle ha i 26 år. Hun dro rundt i indre by, oppsøkte beboerne og ga råd og veiledning. Men hun tok også med seg kamera for å ta bilder av forholdene der. Hennes bilder ble en vekker. De viste østkantbarnas dårlige oppvekstvilkår og mødrenes slitsomme hverdag.

I mellomkrigstidens planlagte kommunale boligprosjekter ble det nå

Bakgård med barn i lek. Kirkegårdsgata 22. Klesvask. Foto A.B. Wilse. Oslo byarkiv.

viktig å utvikle åpne, store gårdsplaser og parker. Kvinnesaks pionéren Fernanda Nissen (1862–1920) var formann i Kristianias parkutvalg. Hun så en mulighet til å bruke parkene i Oslo på samme måte som de alt var i bruk i andre land. Dette gjorde det mulig å kunne tilby arbeid til kvinner, og hjemmeværende kvinner kunne få noen timer fri midt på dagen. Husmorforeningen tok opp saken. I 1921 ble parklek omtalt som bra for barna og godt for mor. Parker ble etablert

over hele landet, ikke bare i Oslo. Her så noen kvinner en mulighet. De begynte å annonsere.

Tante Vera og tante Selma.

Den første av «parktantene» som satte inn en annonse var Vera Agda Hildgard Hansen. Hun hadde arbeidet med barn hele livet. Hun ble betegnet som «en myk, men myndig, vakker kvinne av god familie, som vraket utdanning og ekteskap for å kunne jobbe med andres barn». Tante Vera ble Norges første

parktante. Hun var opptatt av hvor viktig lek var for barns utvikling. Leiken skulle være fri og på barnas premisser. Avisene ble etter hvert fulle av annonser fra alle som ville starte opp en barnepark.

Den første barneparken i landet åpnet i 1923 i Frognerparken. Tante Vera var parktante, og parken besto av en benk og en sandkasse. Året etter startet Selma Evensen opp på St. Hanshaugen. Det var fullt av barn rundt parktanten. Aftenposten slo fast at det var så mange barn der at spur-

vene var i mindretall (1924). Omtrent på samme tid fikk Stensparken parktante. På 30-tallet fortsatte antall parktanter å øke. De måtte sende inn søknad og få lisens fra Bygartneren for å kunne drive og få tildelt plass. Et slikt standardbrev ble sendt ut til de som fikk lisens:

«Herved bekreftes at de har tillatelse til å virke som parktante på St. Hanshaugen (den nye lekeplassen mot Gjetemyrsveien). Ved eventuelt opphør bes dette meddelt parkvesenets kontor omgående.» (1934)

Barn ved søppelkassene i bakgård til en arbeiderbolig, 1930. Foto: Nanna Broch/Oslo museum.

Bakgård på Vaterland, 1960. Foto: Erik Næss / Oslo byarkiv

Paradishopping i bakgård. Ca. 1904. Foto: Anders Beer Wilse/Oslo Museum

Barna oppholdt seg utendørs uansett vær, sommer som vinter. Når været var dårlig var det ingen steder de kunne søke ly. De minste barna brukte tøybleier, og foreldrene sendte med en våt klut i en pose. Posen fikk de i retur – med innhold. Når de større barna måtte gå på do skjedde det bak buskene.

Norge var det eneste landet med organiserte barneparker og de vakte oppsikt internasjonalt. Det sto om dem i turistbrosjyrene. I 1953 kom BBC til Oslo for å lage program om

disse barneparkene med barn som var ute i all slags vær og til alle årstider.

Arbeidsplassene.

Stadig flere barneparker ble startet av parktanter, og etter hvert ble det behov for å sette rammer og regler for drift av barneparkene. Noen parktanter samarbeidet og laget felles ordninger. Parktante Anne Enger skrev:

«Vi mottar barn for dagen, uken eller måneden, etter foreldrenes ønske og til en så rimelig pris at vi aldri har hørt nogen

klage på denne. Pr. dag 50 øre, pr. uke 2,50, pr. mnd. 10,00. Søskenmoderasjon: 2 søsken kr. 15 pr. mnd, 3 søsken kr. 20.» (1933)

Elise Sørensen i Stensparken og parktantene på St. Hanshaugen hadde de samme prisene som Anne Enger.

I slutten av 30-årene var det 42 parktanter i Oslo. Tantene dannet fagforening i 1938. Resultatet ble bl.a. at det var lettere for parktantene å bli tatt på alvor som en yrkesgruppe. De innførte felles reglement rundt ar-

beidstid og betaling. I 1942 ble følgende bestemt:

«Arbeidstid er fra kl. 11 til 3. I regnvær fra 11 til 2. I de koldeste vintermånedene avgjør parktanten selv hvor lenge hun kan ha ansvar for barna ute. Ved lave temperatur enn 12 kuldegrader møter ikke parktantene opp.»

Prisene ble kr 12 pr. barn pr. mnd eller 60 øre dagen. For to søsken kr 18 pr. mnd.

Parktantene ønsket seg tilgang på

Stensparken sett fra luften. Foto: Ukjent fotograf / Oslo byarkiv

vann og toalett, og kanskje en telefon. Flere parktanter søkte parkvesenet om å få satt opp gjerder av hensyn til barnas sikkerhet. Etter krigen ble det satt opp gjerder. På 50-tallet vokste det fram små «kryp-inn» - tre vegger og et gitter, uten oppvarming eller noen særlige fasiliteter. De ble oppgradert etter hvert. Fra 70-tallet engasjerte Oslo kommune arkitekt Alf Bastiansen til å tegne et parktantehus. Det ble oppført som typehus for mange barneparken rundt i byen, og det inneholdt et stort oppholdsrom, toalett og lagerrom.

Fra 1977 ble de første parktantene offentlig ansatt og fikk lønn fra Oslo kommune.

Barnehagene overtar.

På slutten av 60-tallet gikk 15.000 norske barn hos parktantene, 9.900 barn var i barnehage. Før barnehageutbyggingen økte på 1980-tallet hadde Oslo på det meste over 270 barneparken, mange med små parkhytter. Barnehagene overtok etter hvert ansvaret for barna. I en utredning fra 1972 ble barneparkene definert slik:

«Barnepark er et korttids utendørs tilbud til barn, vesentlig egnet til barn under 4 år, og forutsetter derfor at den ene av foreldrene er hjemmeværende. (...) Parken

er som regel utstyrt med et varmeskur hvor barna kan varme seg på kalde dager. Parken kan være et brukbart tilbud til barn i alderen 2- til ca. 4 år. Barn over 4-5 år trives som regel dårlig i park da aktivitetsmulighetene er begrenset. (...) Barneparkene er ikke tilfredsstillende for hjem hvor begge foreldrene er yrkesaktive.»

I ny barnehagelov av 1975 ble det slått fast:

«Barnepark skal gi barna erfaring i kontakt og samvær med andre barn gjennom lek.»

I 2015 var det to barneparken i drift i Oslo. Flere av parkhyttene («parktantehyttene») er nå på byantikvarens gule liste. I tillegg er også noen fredet som kulturminne.

BARNEPARKER I BYDEL ST. HANSHAUGEN.

Barneparken i Stensparken.

I 1939 kom planen for en park på plattået mellom Blåsen og Korpehaugen. Parken fikk et vannbasseng med løpebane rundt, en stor sandkasse og lekeapparater beregnet på mindre barn.

Det ble satt opp barneurinaler, uværstak og dusj. Dusjen var bare til bruk midt på dagen når sommeren var på sitt varmeste. Fortsatt er

Bygging av dammen på toppen av Stensparken. Foto: Ukjent fotograf / Oslo byarkiv

uværstaket i funkis og bassenget der.

I denne parken gikk Ellen Piro under krigen. Hun forteller om svenskesuppe servert i parken og klær donert fra Danmark. «Skoene var av fiskeskinn, men de måtte oppgi ånden etter et besøk i en søledam». Liv Biseth Berger gikk der samtidig. Hun forteller om hvordan de, når flyalarmen gikk, måtte

Stensparken barnepark juni 2021. Plakaten inviterer til åpent møte om videre bruk av barneparken.

søke tilflukt i kjelleren på det huset som nå har fått navnet «Huset på Haugen». På pene dager var parken besøkt til trengsel. Da ble parken beskrevet slik: «Det foregår her et intenst og yrende barneliv som gir friske barn og setter alle gode mennesker i godt humør».

I 1978 kom Stensparken barnepark. Det var en inngjerdet barnepark i skråningen nedenfor. Denne parken ble nedlagt etter 2008. Her står fortsatt parkhuset, et Alf Bastiansen-hus. Denne barneparken har vært i bruk til andre formål etter at parken ble nedlagt. Parken ble bl.a. brukt som hundepark. Sommeren 2021 fikk ungdom fra bydel St. Hanshaugen sommerjobb i parken, bl.a. med å spa og plante. Bydelen ville satse på urban dyrking. Det ble etablert et nytt grønt møte- og dyrkested. Høsten 2021 startet prosjektet «**Stensparken Nærmil-**

Stensparken barnepark 9. januar 2022. Barneparken er blitt til «Stensparken Nærmiljøhage». Gloria Dosku (ungdomsmedarbeider) og Emma Corbett (ungdomsmentor for arrangementsgruppa) serverer varm suppe. Foto: Liv Dietrichs.

jøhage». Prosjektet blir koordinert av Nabolagshager i samarbeid med bydelen. Her får lokale ungdommer arbeidserfaring. I tillegg til urban dyrking gir de her et åpent sosialt tilbud til nabolaget med arrangementer for alle aldre.

Barneparkene på St. Hanshaugen.

Før 1936 var det et yrende liv på St. Hanshaugen med restauranter (Hasselbakken), underholdning og til og med en dyrehage. I 1936 brant øvre re-

staurantbygning og den nedre ble så revet. Det ble frigjort areal som ble satt istand og utstyrt som lekeplass for små barn, og med plass for flere parktanter. I denne parken gikk Anne-Berit Walle Akhtar. Hun forteller det hun husker om barneparkene på St. Hanshaugen:

«På 1930 tallet var det en 'parktante' på det som nå ser ut til å ha fått navnet 'Festplassen'.

Jeg gikk der selv, jeg er født i 1932.

Geitmyrsveien barnepark – (Parken på

nordsiden av St. Hanshaugen barnehage) åpnet på 60-tallet (over mot 70-tallet). Før det var det vanlig lekeplass bl.a. med metallkarusell av den flate typen (lite egnet for små barn). Nancy Olsen var en stabil leder av barneparken i veldig mange år. Barnehagen ble kommunal i 1995. Da var jeg leder i St. Hanshaugen barnehage og fikk formelt ansvar for parken i tillegg til barnehagen. Da var ikke Nancy der lenger. Barnehagekontoret hadde ansvaret for driften av barneparken. Kontoret lå på Fagerborg i Pilestredet 75.

Litt senere ble det barnepark på det lille flate området nedenfor restauranten.

Både den og en annen, på den lille trekantede tomten på sydsiden av barnehagen, var i virksomhet i mange, mange år.

Barneparken nedenfor restauranten ble nedlagt, muligens på 70-tallet, mens barneparkene på hver side av barnehagen fortsatt var i drift.

Uten at jeg husker det med sikkerhet antar jeg at parken på barnehagens sydside ble nedlagt da det ble bygget barnepark på det vi kaller «Bakhaugen», mot Collettsgate. Og en som har hatt både småbarnstid, oppvekst og yrkesliv i tilknytning til St. Hanshaugen vil påstå at den barneparken ble lagt på det aller, aller

Barn står på ski ved St.Hanshaugen. Hasselbakken i bakgrunnen. Ca. 1905
Foto: Ukjent/Oslo Museum

Nye St. Hanshaugen barnepark med rødt vernet kryp-inn. Mai 2022. Foto: Liv Dietrichs

mest uheldige sted. Ved foten av parkens aller beste ake- og skibakke. Dessverre.»

Barneparken på «Festplassen», som Anne-Berit gikk i, var barneparken nedenfor er nå en lekeplass for små barn.

For omtrent ti år siden ble barneparken på sydsiden av barnehagen utstyrt med treningsapparater for

voksne og ungdom etter mønster av en «Tufte-park». Den er utstyrt med Tufte treningsapparater som gir et lavterskeltilbud for egenorganisert idrett. Disse apparatene har ingen løse deler og skal tåle mye.

Barneparken på nordsiden av barnehagen fikk navnet St. Hanshaugen barnepark med adresse Geitmyrsveien 20. Den ble etablert i 1950 og lagt ned i 2012 og var lenge en uforandret lekepark med et «kryp-inn». Den er nå rehabilitert med nye lekeapparater

Nå trener Aase Traaen (82) og Else-Marit Holtermann (81) nesten hver morgen i Tufteparken April 2022. Foto: Liv Dietrichs.

Barneparken på bakhaugen, St. Hanshaugen (Colletts gate 44) mai 2022. Erstattet kryp-inn brukes av bydelens service-sentral. Ny hundegård er tatt i bruk. Foto: Liv Dietrichs

for litt større barn og skal offisielt åpnes i løpet av våren. «Kryp-inn» som står der fortsatt og er vernet, det kan ikke fjernes.

Barneparken på Bakhaugen har adresse Colletts gate 44, etablert i 1950. Der var det et «kryp-inn» som i 1978 ble det erstattet med et Alf Bastiansen hus. Huset er nå base for «Bydelsservice». NAV organiserer her arbeid for folk som går på tiltak. Bydelen har ikke lenger vaktmester, men de som jobber her gjør forefallende arbeid, reparasjoner o.l. på oppdrag i hele bydelen.

Hundepark.

Ved siden av barneparken på Bakhaugen blir det nå laget en inngjerdet hundepark, etter avtale med bymiljøetaten.

Marienlyst barnepark.

Denne parken brant, og ble etter det også brukt bl.a. som hundepark. 25. mai 2019 gjenåpnet bydelen området som «Dyrkebakken». Dette er nå et dyrkeområde for urban dyrking og en sosial møteplass. Her er det også mulighet til å kunne dyrke selv, organisert av Dyrkebakken Hagelag.

Dette bildet er tatt fra Idioten park. I forgrunnen Iddern barneparks hus med luftetårn fra garasjen under. I bakgrunnen Anton Schjøths gate 13 der Knut Borge bodde i øverste etasje. Mai 2022. Foto: Liv Dietrichs.

«Iddern» – en annerledes park.

Helga Arnesen forteller:

Parken på Idioten er spesiell. Det lå en barnepark lenger nede i bakken. Den var vanlig – bare et lite skur. Der gikk faktisk min svigerinne, født i 1941. Mens man bygde garasjen ble barneparken flyttet til Trekanttomta (mange husker det). Parkhuset på Idioten ble gitt til parktantene av Shell som var garasjeier. Det var lurt fordi det var nødvendig med lufting for garasjen under bakken. Det var bydelen som disponerte området. Parken var privat. Da barneparken ble nedlagt ble det en familiebarnehage hvor tre grupper av barn skiftet på å være i parkhuset og hjemme hos noen. Det ble for vanskelig. Jeg tror 2016–2017 var siste år. Det kom en søknad om å bruke parkhuset til barnehage for ca. femten barn.

Det gikk ikke gjennom i bystyret. Siden har det stått tomt.

«Iddern» fikk hus i 1956. Et tidligere Kryp-inn ble revet. Var i drift som park på 1950-60 tallet.

I tillegg hadde bydelen følgende barneparker som er kort beskrevet i boken «Barneparken»:

Falck-Ytters plass og **Evald Ryghs plass** var i drift på 1930-tallet. De har aldri hatt hus.

Laura Gundersens gate 3 var i drift på 1950-tallet. Hadde Kryp-inn. Ble revet i 1958–59. Der står det nå en boligblokk.

Telthusbakken barnepark mai 2022. Her ligger Oslos best bevarte Ål-hytte. Hytta er fredet. Gjerder og uteområde er bevart. Foto: Liv Dietrichs

Lovisenberg lå bak menighetshuset, ved Lovisenberggata 4. Hadde Kryp-inn. I drift fra 1950- til 1970-tallet.

Peder Claussøns gate. Det var en liten bymark der Munchsgate 5 B står i dag. Der var det parktanteplass i drift i mellomkrigstiden. Hadde aldri hus.

Sofies plass barnepark. «Mia-parken» lå på Lille-Bislett i trekanten ned mot stadion, Dalsbergstien 17. Hadde «Kryp-inn» og var i drift fra 1950. Kryp-inn ble revet og erstattet av Oslo Kommunes kontor for park og idrett i 1970–72. Dette var et hus som ble laget spesielt for park og idrett og oppført fem steder i Oslo.

Telthusbakken barnepark lå ved Akersveien 28. Etablert i 1972. De hadde hus, Ål-hytta, ark. Lund og Slatto, som var i drift i 1991. Ble nedlagt etter 2006.

Sophus Bugges plass barnepark. Fagerborggata 31R. 1985 til 2009–10. Hadde hytte som var i drift i 1991, nedlagt i 2006.

Kilder:

Barneparken. Arbeid og frihet for kvinner. Oslo kommune. Byantikvaren, Omsorgsbygg. 2019. Tone Staude. NRK. Medlemmer i historielaget: Helga Arnesen, Anne-Berit Walle Akhtar, Liv Biseth Berger. Bydel St. Hanshaugen v. Elin Løvseth og Ingrid Kristiane Fardal. Bymiljøetaten v. Helene Berger.

Anton Schjøths gate 13 er oppført rundt 1912 i Jugendstil. Her bodde Knut Borge i øverste etasje. Foto: Liv Dietrichs.

KNUT BORGE

Anton Schjøths gates store sønn.

AV TORKJELL BERULFSEN

Første gang jeg møtte Knut Borge var en gang i begynnelsen av 80-årene. Jeg var høvding i Reiseradioen og hadde fått den geniale i ideen å sende Øystein Sunde og Lillebjørn Nilsen på padletur i Østfold, nesten på grensen til Sverige. Kanoen var grønn etter forbilde fra Bergersenrederiet og The Green tankers. «Skuta» skulle sjøsettes på et pussig lite vann nær Eiksmarka. Gudmor hadde vi funnet i telefonkatalogen og hun het Sonja Haraldsen. Fartøyet ble behørig døpt «Berge Livet» siden Bergersen rederiets skip alle het «Berge» ett eller annet.

Knut Borge dukket opp som journalist fra VG. Litt uvanlig for en journalist så måtte bladfyken låne papir og kulepenn av meg. Nåvel, alt gikk bra, også da jeg etterpå sa til pressen at vi måtte ha en sperrefrist til lørdag. «Sperrefrister finnes ikke lenger» sa journalist Borge og artikkelen kom da

ganske riktig på trykk to dager for tidlig. Jeg var bare sånn passe fornøyd, men ble begeistret for den underlige veltalende og velskrivende mannen fra Akersgaten.

Jeg hadde også et fredagskveld-program på sen kveldstid som het «Senfredag» alene, så jeg spurte Borge om han ville være gjest i en sending. Han kom og vi hadde en flott om enn sær sending. Vi ble enige om at disse sendingene burde kunne forfleres, og etter forslag fra min sjef Totto Osvold ble vi omdøpt til «Borgulfen»..... begynnelsen på et langt og nært vennskap som ble enda nærere da Knut flyttet inn i Anton Schjøths gate 13. Mot mitt råd siden jeg mente hans tilstedeværelse der ville senke verdien av hele strøket. Men han flyttet nå inn sammen med sin kone Tone Gammellaard og etterhvert et ras av forskjellige hunder.

En av dem som het Per Otto ble mett av dager og måtte avlives. Veterinæren hadde cordfløyebukser som bikkja hadde en syklig dragning til. Med all sin siste manndoms kraft gikk Per Otto løs på ham som en damphammer. Det ble bare en midlertidig utsettelse og den endelig sprøyten ble satt. Ulykkelige gikk ekteparet Borge og Gammelgaard hjem, men i det øyeblikket de satt nøkkelen i hoveddøren i nr. 13 slo lynet ned med et brak 100 meter unna. Tone sa «Nu er han fremme».

Han var et morsomt og meget kunnskapsrikt menneske. Hans største interesse var jazz, og han vant da også den store jazzkonkurransen arrangert av Den Europeiske kringkastingsunion. Skoleflittig var han ikke. Tok handelskolen med spansk korrespondanse og fikk karakteren «HORROR». Det var i NRK at han skulle briljere med «20 spørsmål», «Borgulfsen», «Spelmannprisvert» og diverse andre opptrædener. Men tro det eller ei. Han var veldig sjenert og nesten folkesky selv om han problemfritt kunne underholde et fullstappet Bislet stadion.

Men det gikk som det gjorde. Han ble ikke eldre enn 67 og døde 9.april 2017. Som han ville ha sagt det «Aldri mer 9.april».

For meg er det vondt å kjøre forbi der han bodde på toppen av «Idioten». Det ble til og med foreslått at den gresskråningen skulle omdøpes til Knut Borges plass. Jeg vet nøyaktig hva hans svar ville ha vært: «Gjerne det til minne om meg, men da skal den fortsatt hete Idioten».

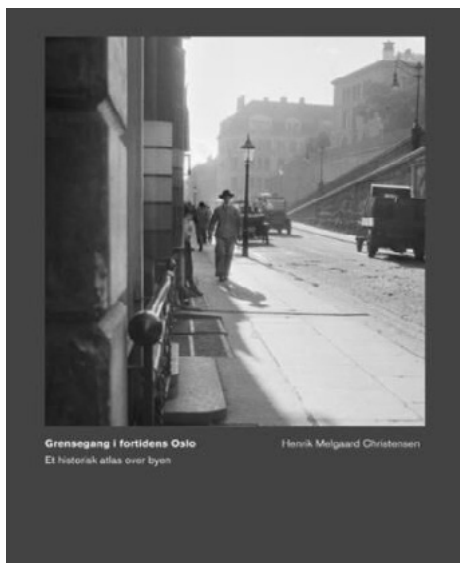
Torkjell Berulfsen

Knut Conrad Borge. (02.09.1949–09.04.2017) var en norsk programleder, journalist og komiker. «Han var en av NRK's store radio-profiler og gjorde munnrapphet til en kunst. Han var kunnskapsrik og samfunnsorientert, men først og fremst en ener på formidlings av musikk – først og fremst jazz og blues. Borge var en særdeles morsom kollega som daglig oppfant språket på nytt». (Agnès Moxnes, NRK kulturkommentator. April 2017)

Knut Borge slik vi naboer husker han. Med sin mops, Per Otto eller Peggy eller Siw eller...? Foto: Tor Kvello/Se og Hør

Henrik Melgaard Christensen:
*Grensegang i fortidens Oslo:
et historisk atlas over byen.*

Mot Forlag, 2021. 363 sider.
Anmeldelse: Helge Høifødt

Forfatteren skriver at hensikten med dette historiske atlaset er å vise hvordan Oslo har blitt en by og fått den formen den har i dag. Metoden er å la eiendommene (løkkene) være en-

ten, og la kart vise hvordan samme område har endret seg i tyve- og førtiårsperioder fra 1800 til 1940 – 265 sider med kart over områder som hver er litt mindre enn strøk. Dette er bokens styrke: den spesielle inngangen til stoffet gir en kunnskap om sammenhenger som tekst knapt kan gi, og det er morsomt for den byinteresserte å studere kartene. Boken vil være et fint startpunkt for turer i indre by. Kartet over gjenværende løkker og gårder gir oss opplagte mål, gamle trehus som står der, og en stor hage med frukttrær og kanskje en dam som vi kan forestille oss, inne i denne byen av mur.

Titalls sider med stoff fra bydel St. Hanshaugen gjør boken viktig for oss lokale.

Kartet over Meyerløkka viser hvor Natmændernes løkke lå, byens søppeldeponi før 1823, da det flyttet til det som i dag er Stensparken. Og det viser andre små løkker som ikke ble utparsellert da Thorvald Meyers løkke ble til by, og dermed ble det både Rikshospital og teglverk langs Pile-

stredet. På hjørnet av St. Olavs gate og Ullevålsveien lå den lille Brandts løkke på trass inne i Meyers eiendom, og heller ikke den ble leiegårder, men først Diakonissenes sykehus og senere Kunstindustrimuseum med tilhørende skole. Presisjonen i hvor alt dette lå er ny i alle fall for denne anmelderen.

Valget av løkker gjør ikke oppgaven enkel: de skiftet utstrekning, eier og navn ofte gjennom 1800-tallet (og tidligere). Løkkene er viktige for byhistorien fordi den privatdrevne byutviklingen på 1800-tallet gjorde at grunneiers timing og løkkegrensene ble bestemmende for når og hvordan den moderne byen ble til. Eierne ga oss navnene vi orienterer etter i dag. Vårt Meyerløkka favner en historie med en hel rekke løkker.

Dalsbergløkken hadde hovedbygning i et hull ved Waldemar Thranes gate rett vest for Ullevålsveien, helt til midten av 1900-tallet. Derfor kom det en bygård i fem etasjer der først i 1954, og Hans Schrøder fant et nytt lokale for sin restaurant, etter å ha blitt husløs da det gamle Arbeidersamfunnet i Folkets Hus-kvartalet ble revet. Og Dalsbergstien er med oss fortsatt.

At Kudskebakken var et serveringssted ved nedre del av Mari-

dalsveien, en mulig forklaring på navnet Kuba, vet de fleste, men her får vi vite at løkken og eiendommen med navnet lå der Vulkanbygget mot Maridalsveien ligger.

En rekke løkkebygninger med hage ble liggende igjen som lommer i 1800-tallets murby, og da velferdskommunen vokste fikk byen her mulighet til å bygge institusjoner – eller, på Lassonløkken, som i boken er oppført med alle seks (!) navnene som har vært i bruk, å bruke løkkebygningen som sosialinstitusjon.

Forfatteren har brukt kommunens moderne kartverk og funnet at de gamle kartene har en forbløffende nøyaktighet, får vi vite i et skikkelig metodekapittel, en tillitvekkende side ved boken.

I seksjonen *Temakart* bak i boken finnes godbiter: bekker og hvordan de har vært bygrense, veier ut av byen før 1800, når sporveislinjene ble opprettet og når de ble nedlagt, havnens historie, offentlige skoler, kirker og en grundig gjennomgang av endringer i menighetsgrenser, til glede for blant andre slektsforskere, og ambassadehistorie: Kina var det første asiatiske landet med ambassade i 1922, Egypt det første afrikanske i 1959, og ja, det finnes ambassader på østkanten,

Nord-Vietnam på Mosseveien og fire til.

I denne seksjonen ypper også forfatteren til diskusjon ved å foreslå nye strøksnavn, blant annet Grønnebergløkken og Lassonløkken – delvis som erstatning for Homansbyen; Fjerdings er blitt Ankerløkken; Schultzehaugen er lagt helt opp til Vøien Spinderi ved Beyerbrua, og andre forslag mange vil mene noe om.

Å ønske seg mer er tegn på en god bok: hvordan krøp den tette byen og kvartalene utover? Bakgrunnen med det moderne gatenettet ligger i alle kartene, men når kom bygårdene? Vi vet at svaret er 1890-årene for mange av dem, men det ville vært interessant å følge utviklingen tiår for tiår. Noe mer introduksjon til hva en løkke var kunne denne anmelderen også ønske

seg: på Bymarken, der løkken var et areal som hørte til en bygård i Kvadraturen og som festeren betalte løkkeskatt for, og utenfor (Frogner gårds grunn og øst for Akerselva), der avtalene med grunneier sikkert kunne variere mer. Hvor var de største løkkene, hva var kommunens inntekter osv., men alt dette faller utenfor hva forfatteren lover.

Boken er helt annerledes enn Lars Roedes *Historisk atlas over Oslo* fra 2016, som bruker publiserte kart. Men Henrik Melgaard Christensens bok vil også bli et oppslagsverk med lang varighet. Og vi kan dessuten følge med på forfatterens nettsted: grensegangioslo.no, der det ikke finnes så mye nå, men mer skal komme.

Helge Høifødt

Nytt medlem?

Send mail til

post@sthanshaugenhistorielag.no
med navn, telefonnummer,
mailadresse og bostedsadresse.

Kontingenten er kr. 200,- for enkeltmedlem og kr. 300,- for familiemedlemsskap.

Betal til bankgiro 1503 69 75234
(St. Hanshaugen historielag).

Eller vipps til 534091.

Husk å oppgi navn.

Du blir registrert som medlem når du ha betalt.

Takk til dere som støtter oss med sin grasrotandel til 915 547 982.

PLAN FOR HØSTEN 2022.

Vi kommer tilbake med datoer senere. Det kan bli endringer.

August – september

- Vi besøker Prinds Christian Augusts Minde i Storgata. Omviser fra byantikvaren.
- Omvisning på Bislett stadion.

Oktober – november

Obos skal flytte i 2025. Møller eiendom planlegger forandring på Gamle Deichman. Statsbygg har ansvar for regjeringskvartalet. I tillegg kommer Storebrand, Klaussen, Høegh eiendom m.fl. Tilsammen har de dannet Hammersborg grunneierforum.

- Orienteringsmøte om planer for området regjeringsbygg – Obos – Gamle Deichman.

Deportasjonen av jøder fant sted 25. oktober og 26. november 1942. I år er det 80 år siden.

- Foredrag v. Sidsel Levin.
- Vandrings: Snublesteiner i vår bydel.

Desember

- Førjulsmøte

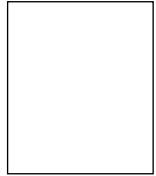
Adamstuen Antikvariat

ETABLERT 1983

Adresse: Theresesgate 14, 0452 Oslo Tlf. 22463079 Epost: ebergman@online.no

Bøker og boksamlinger kjøpes. Vi henter!

www.adamstuenantikvariat.no

St. Hanshaugen Frivilligsentral

Frivilligsentralen på St. Hanshaugen er en åpen møteplass og et ressurscenter for frivillighet.

Vi holder til i Louises gate 30 og kan blant annet tilby følgende:

- Hjelp deg som ønsker å bli frivillig til å finne et sted du vil trives
- Fri rettshjelp gjennom Rettshjelpsentralen, som har saksuttak hver onsdag fra 17–19
- Økonomisk veiledning
- Åpen lunsj hver torsdag klokken 11.30
- Matutdeling
- Vi samarbeider med hjemmetjenestene og institusjonene i bydelen om følgetjenester, praktisk hjelp m.m.
- Lavterskel-Yoga hver tirsdag og onsdag
- Måltidsfellesskap

I tillegg driver vi Skattkammeret, hvor barn og unge kan låne sports- og friluftsutstyr gratis, samt delta i meningsfulle fritidsaktiviteter.

Kom gjerne innom for en prat i Louises gate 30, hverdager mellom 9 og 15 eller ring oss på 22698610.

Simen Valldal Johannessen, Virksomhetsleder
stf@bymisjon.no

simenvj@bymisjon.no

facebook.com/st.hanshaugenfrivilligsentral

RETURADRESSE:

St. Hanshaugen historielag,
Vallegata 4,
0454 Oslo